

El ferrer d'Alp va anar marcant l'interior de la porta del seu taller amb totes les marques que va anar fent.

Les «marques de foc» al rossam de la Cerdanya

Pere-Miquel Parés
Teresa Vilaró

En el sistema actual d'explotació, el rossam –bretó cerdà– i el boví –bruna, gascona, limosina...– passa de 3 a 5 mesos als prats d'alta muntanya. Això obliga a què aquest bestiar hagi d'anar identificat d'una manera o una altra. Els animals van normalment marcats amb les «marques de foc».

En aquest article, fem una presentació d'algunes marques que hem pogut recollir aquí i allà a la comarca de la Cerdanya. N'exposem el significat –quan l'hem pogut esbrinar–, i presentem un recull gràfic de tots els dissenys trobats. En un article posterior, volem fer el mateix però amb les «marques d'orella» de les ovelles.

El marcatge a foc

El marcatge a foc és un mètode forta-

ment arrelat en el medi ramader. Hi ha antiquíssims antecedents del seu ús, com ho demostren els antics ferros cavallins de la figura 1, recollits per G. Ferreras l'any 1951.

La marca com a signe de propietat

Les marques de foc són senyals, de grandària i disseny variats, fetes amb traç simple: figures senzilles o inicials, mai xifres. A cada ramader li'n correspon una. Hi ha cases que en tenen més d'una perquè han heretat les dels seus avantpassats o bé n'han adquirides de veïns.

Marcar consisteix a fer un signe de propietat al cos de l'animal, que permeti identificar-lo. El marcador consisteix en un mànec llarg de ferro, amb un agafador de fusta, a l'extrem del qual hi ha la forma retallada del signe que correspon. La forma està feta també amb ferro, amb arestes romes i angles

suaus, i les figures són àeries –mai planes amb figures en baix-relleu. En pressionar la marca ben roent sobre la pell hi deixa una cicatriu indeleble, i ben rarament dóna peu a la confusió. Si el ferro s'ha aplicat bé, la senyal queda nítida i regular. A l'hivern, com que el pèl és més llarg, pot tapar-se i quedar més amagada. La marca de foc és més petita i fina que la que temps enrera s'usava –i encara s'usa– per marcar amb «pega» les ovelles. «La marca de foc és un segell que, en lloc d'estampar-se damunt el paper, s'estampa a la pell».

La marca també serveix per marcar objectes ramaders, com els collars, quan són de fusta.

Aquests marcadors de foc són més petits que els de «pega».

JS MV T

El lloc d'escampar

Els ramaders marquen les eugues a la gropa, a la galta, al morro... a les parts distals del cos. Alguns ho fan al casc –en aquest cas el ferro és molt més petit i fort. Fa uns anys, les eugues que eren cobertes per sementals de l'Estat s'havien de marcar també, amb una forma determinada, que no era sempre la mateixa, al casc. Antigament, les mules es marcaven en el morro, i les vaques, a la banya. Les cries no se solen marcar.

Les marques destinades als sabots són sempre molt més petites, i la figura, aleshores, sí que és feta en relleu, éssent més forta. Aquestes marques, que ja quasi no s'usen, són temporals.

Alguns ramaders que marquen amb senyals molt similars o iguals es diferencien pel lloc on ho fan.

Els signes

Els signes adopten formes i grandàries diverses (1). Quan les marques són lletres (figura 2), que és el més habitual, obeeixen a les inicials del nom i/o cognom del ramader. A cops, en anagrama –Mas del Cònsul, de Puigcerdà; Cal Domènec, de Bolvir... Cal destacar la marca «CL» de Cal Carbonell de

Gorguja, puix que correspon a la primera i a la darrera lletra del cognom. Aquesta combinació no l'hem trobada en lloc més. Algunes marques reproduïxen motius geomètrics curiosos, dels quals seria molt interessant esbrinar-se l'origen. N'hi ha que són descrites pel mateix Violant i Simorra l'any 1949. D'altres coincideixen amb algunes descrites per altres autors (S. Vila-

MF D

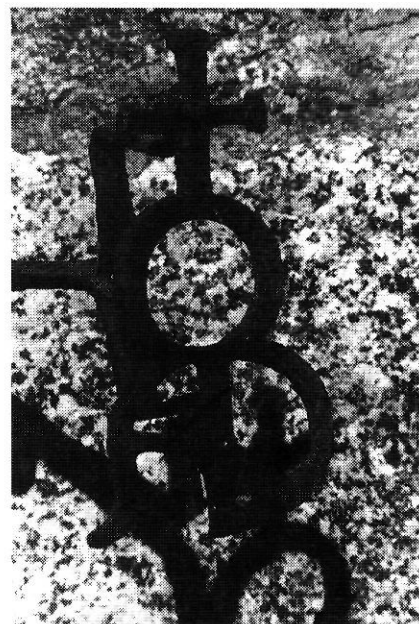
rrasa): la del Mas de Bordes és idèntica a la de Cal Bonada, de Serrat; la de Ca l'Augé, a la de Cal Batlle, també de Serrat. La major part de les marques actuals obeeixen a alguna o a totes les inicials del nom i cognoms del propietari o a les del nom de la casa.

1: lletres, guarismes, anagrames, escuts... Però, a diferència de les marques de les ovelles, moltes no arrenquen de dissenys d'èpoques massa reculades. Però, tot i això, constitueixen un espontània manifestació d'art popular, expressió del sentir dels ramaders.

Les creus (figura 3)

La creu que mostren algunes marques –cal Durban, d'Alp; ca l'Augé, d'Isòvol; cal Carbonell, de Gorguja; mas de Bordes, de Puigcerdà...–, diuen

Marcadors de foc.

que era «per allunyar les bruixes i els mals esperits» o, com ens va dir un altre ramader, «eren beneïdes». La creu té, doncs, una funció màgica.

Les marques encerclades (figura 4) i els graus de parentiu

Les marques encerclades de Múser, Travesseres i Lles provenen del mateix artesà; el canvi de la marca del mas de Cònsul, de Puigcerdà, es deu també a què la segona, més recent, la va realitzar un ferrer diferent al que havia fet la primera. A voltes, a través de petites variants gràfiques es palesen graus de parentiu: cal Faló i cal Banús, d'Aja, per exemple. Tot i que també podien donar peu a confusió: mas Amorettes i cal Joanet, de Puigcerdà; Torre d'Estoll, d'Estoll, i cal Cornet, d'Escadarcs...

Tot i això exposat, doncs, cal pensar que alguns cops, la forma l'ha determinada més la traça del ferrer que cap més altra cosa.

M M Δ

Els mètodes futurs

El marcatge és, certament, el mètode tradicional de senyalar el bestiar. Però hi ha altres mètodes, més tècnics i acurats, que sens dubte aniran guanyant terreny. Tals són: el tatuatge, la marca amb nitrogen líquid i, sobretot, el microxipat.

Pere-Miquel Parés i Teresa Vilaró són membres de l'Institut d'Estudis Ceretans.

Bibliografia

- Costa i Savoia, E. *Viatges amb els pastors transhumants*. Ed. Montblanc Martín - Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1987.
- Ferreras González, G. *El caballo árabe*. I Congreso Veterinario de Zootecnia. Madrid, 1951.
- Sánchez Belda, A. *Identificación Animal*. Publicaciones de Extensión Agraria. Col. «Manuales Técnicos», Serie B, núm. 11. Madrid, 1981.
- Vilarrasa i Vall, S. *La vida dels pastors*. Madrid. Ripoll, 1981.